

Delach van de Boeddha

WARD VANDEPITTE

De lach van de Boeddha

*Een ontmoeting met
de boeddhistische filosofie*

Voorwoord door
prof. Paul van der Velde

NOORDBOEK FILOSOFIE

© 2022 Ward Vandepitte | Noordboek

Auteur: Ward Vandepitte

Voorwoord: Paul van der Velde

Omslagontwerp: René van der Vooren

Binnenwerk: Elgraphic

Ontwerp binnenwerk: René van der Vooren

ISBN: 9789056158163

NUR: 730|739

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Noordboek is onderdeel van 20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Inhoud

Voorwoord 9

DOOR PAUL VAN DER VELDE

Hoeditboekontstond 15

Inleiding 21

DEEL 1 EEN KENNISMAKING MET DE BOEDDHISTISCHE FILOSOFIE

- 1 De historische Boeddha: op zoek naar het heilige leven 33
- 2 Kind van zijn tijd 38
- 3 De sramana's: rebellen en wegbereiders van een voor-boeddhistische traditie 45
- 4 Leegte als weerlegging van eternalisme en nihilisme 51
- 5 Nagarjuna: leegte als middel tot inzicht 57
- 6 Vier edele waarheden 72
- 7 Karma 82
- 8 Het pad 96

DEEL 2 DE BOEDDHA IS EEN FILOSOOF

- 9 Boeddhisme: een levenskunst op drie niveaus
Samenvatting 145

DEEL 3 DE LACHENDE REBEL IN ONSZELF

- 10 Een kans om te onthaasten door meditatie:
de boeddhist in actie! 179
- 11 Een kans om te herbronnen: niet-productief-
zijn is ook fijn! 192

- 12 Een kans om niets uit te stellen: het kostbare van het mens-zijn benutten 202
- 13 Een kans om je open te stellen naaren voor de ander: de bodhisattva in ieder van ons 213
- 14 Een kans om het rouwen toe te laten: het omarmen van afwezigheid 221
- 15 Een kans om te 'consuminderen': wat koopt een boeddhist in de supermarkt? 233
- 16 Een kans om de natuur te omarmen: ingaan op de lokroep van de wildernis 247
- 17 Een kans om te relativieren: onze taal begrenzen door het onbenoembare 261
- 18 Een kans om niet verzuren: onze motivatie als zoethouder 269
- 19 Een kans om verzadigd te zijn van het leven 273

Epiloog 275

Dankwoord 287

Register 293

Literatuurlijst 297

Noten 301

Onze spirituele behoefte is de belangrijkste behoefte die we hebben. Om aan dat verlangen te voldoen en ons verbonden te voelen met iets heiligs en spiritueels moeten we eerst in contact komen met onszelf..

De eerste stap om te leren hoe we onszelf kunnen transformeren, is de bereidheid om met onszelf om te gaan zoals we zijn – niet als wat we willen worden of wat we willen zijn – en om te gaan met wat we ook ervaren, met een gevoel van openheid en intimiteit.

– TRALEG KYABGON RINPOCHE
(extract uit zijn les 'Transforming the Mind').

Illustratie: Tharphen Lingsang @ thangkakarmagardri.com

VOORWOORD

DOOR PAUL VAN DER VELDE

Toen Ward Vandepitte mij benaderde met het verzoek of ik dit boek eens goed wilde doornemen en er wellicht een voorwoord bij wilde schrijven, voelde ik mij vereerd. Naarmate ik zijn werk doorlas, raakte ik steeds meer onder de indruk. Ik werd steeds enthousiaster over de tekst, over Wards specifieke benadering van de boeddhistische dharma (leer) en met name zijn filosofische reflecties hierover, zijn ‘voortzetting van de dharma’, om het in boeddhistische termen uit te drukken.

Er zijn allerlei manieren waarop je met het boeddhisme bezig kunt zijn. In Azië kent het boeddhisme een brede waaier aan vormen. Een paar voorbeelden: je kunt doneren aan kloosters opdat monniken en nonnen zich aan de dharma kunnen zetten. Er worden Boeddhabeelden opgericht om overledenen te herdenken en soms ook om karmische verdiensten over te dragen aan overledenen. Er is dan de hoop dat het met zo’n overledene in een volgend bestaan beter zal gaan. Veel Aziatische boeddhisten doneren voedsel of geld aan kloosters. Dat alles resulteert in positief karma. Wat dat betreft is er in Azië duidelijk sprake van een complete levensstijl als het om het boeddhisme gaat. Boeddhisme is iets wat je doet, niet alleen maar iets wat je belijdt in woorden of in geloofsovertuigingen. Meditatie kan daarvan een onderdeel zijn, maar in Azië is de meditatie lang niet altijd de kern, lang niet altijd de ‘core business’. In Azië bestaan ook tradities waarbij juist de schriftstudie een grote rol speelt. In landen als Sri Lanka en Tibet was het zelfs zo dat me-

ditatie iets was voor late roepingen. Mensen die op leeftijd waren en het klooster ingingen waren veelal niet meer in staat grote teksten van buiten te leren. Zij waren niet meer in staat de dharma van de Boeddha in 'woorden te voltrekken'. Vandaar dat zij dan vaak de meditatietechnieken aangereikt kregen.

We moeten dus direct opmerken dat het boeddhisme absoluut geen eenheid is. Schriftstudie is echter in heel wat kloosters wel de echte kern van het boeddhisme. Dat is natuurlijk heel anders dan het boeddhisme dat in het Westen is aangekomen. De term 'boeddhisme' is een westerse aanduiding, een westerse uitvinding die stamt uit de tijd dat de kolonialeen het gedachtegoed van de door hen gekoloniseerde gebieden serieus begonnen te nemen. Men was toen verbaasd te ontdekken dat wat op Sri Lanka werd gepraktiseerd en beleden verwant was aan wat in Mongolië en Japan werd beleden en dat dat alles dan ook nog eens te maken had met een heiligenleven rond een prins uit het huidige Noordoost-India en Nepal.

Het boeddhisme heeft een centrale figuur, de Boeddha, maar overall waar het aankwam ging het boeddhisme een alliantie aan met wat er al aan gedachtegoed was. Soms werd er aansluiting gezocht, soms werden delen van de al aanwezige religie geïntegreerd, soms werd er gestreden. Boeddhisten zijn mensen, dat mogen we nooit vergeten. Maar dit verklaart voor een fors deel de enorme vormenrijkdom van de dharma. In gebieden als Tibet en Mongolië ging het boeddhisme een belangrijke rol spelen bij het beheersen van het uitermate robuuste en grillige landschap. Dat kon zelfs betekenen dat monniken zich gingen bezighouden met irrigatie of het bouwen van bruggen. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval in Bhutan waar de grote heilige Thang Thong Gyalpo (15^e/16^e eeuw n. Chr.) kettingbruggen vervaardigde. Daarmee bouwde hij natuurlijk zeer praktische bruggen, maar hij vertelde ook dat hij daarmee gevaarlijke draken, demonen en slangen versloeg of temde, althans dat werd in de traditie soms zo gezien. Deze monsters hielden contact tussen mensen tegen. Omdat de bruggen van metalen kettin-

gen waren gemaakt, waren ze ook vaak bestand tegen aardbevingen. Aardbevingen werden beschouwd als het werk van die nare draken en slangen onder de aarde. Thang Thong Gyalpo's werken waren aldus bestand tegen rampen en dat droeg bij aan de popularisering van het boeddhisme. Hij temde draken... In China bleken de monniken in staat karmische verdiensten over te dragen aan de geesten van overleden voorouders die ze zo tot rust konden brengen. Bovendien hadden monniken kennis van medicijnen. Er zijn ook heel wat verhalen en legenden hoe boeddhistische monniken gevaarlijk kwaadwillende magiers wisten te verslaan of te bekeren. Aldus waren er heel wat manieren waarop het boeddhisme aansluiting zocht bij wat een cultuur, een land, nodig had.

Toen het Westen kennis kreeg van het boeddhisme voltrokken zich uiteraard ook processen van integratie. Het Westen was minder gevoelig voor bekering van demonen en het verslaan van nare monsters. Met name in de tweede helft van de twintigste eeuw was er grote belangstelling in het Westen voor de boeddhistische meditatie. De boeddhistische monniken, nonnen en andere leraren begrepen al vrij snel dat het Westen niet zonder meer behoefte had aan nog meer boeken, ook niet aan exorcisme of gevechten met monsters. Westerlingen zochten veeleer de meditatie om te 'ontstressen', om geluk te vinden in het hier en nu, zeker ook mentaal geluk. Dat is tegenwoordig heel vaak te zien in de westerse dharmapraktijk. Boeddhisme moet je 'doen' en dat betekent doorgaans mediteren. Heel vaak wordt simpelweg vergeten dat het boeddhisme juist een enorme schrifttraditie kent, juist een traditie is van heel veel van buiten leren, van studeren in geschriften. In Azië is dat althans zo, in het Westen inmiddels veel minder. Vaak wordt in het Westen gesteld dat bijvoorbeeld de zen-scholen het belang van schriftuur uitwissen en de nadruk leggen op de directe ervaring. Dat mag in de westerse zen inderdaad zo zijn, maar in Japan is dat zeker niet het geval.

Het boeddhisme in het Westen zocht aldus aansluiting met

de menswetenschappen. Het ging daarbij dan met name om de psychologie, het westerse boeddhisme is enorm gepsychologiseerd. Dat is niet vreemd gezien het accent op de mentale processen van de meditatie. In de tweede plaats is het boeddhisme sterk in contact geraakt met de filosofie. Ook dat is niet vreemd, het boeddhisme kent een gigantische traditie van bespiegelingen die hier in het Westen bij de filosofie aansluiten. Het Westen zocht eigenlijk ook nieuwe filosofische uitdagingen. En hier ligt naar mijn idee de bijdrage die het boek van Ward levert aan het boeddhisme in het Westen.

Ward bouwt zijn kennis op twee manieren op. Enerzijds is hij een academisch geschoolde filosoof. Hij kent de westerse filosofie grondig en weet binnen dat gedachtegoed autonoom zijn weg te vinden. Hij weet waar het westers gedachtegoed aansluiting vindt met Aziatische voorstellingen, waar uitdagingen zijn te vinden aan de verschillende tradities en ook waar zijn eigen werk als filosoof aansluit bij de traditionele dharma. Daarnaast is Ward een 'practitioner'. Hij beoefent al lange tijd meditatie in een Tibetaanse richting. Aldus is hij grondig geschoold in verschillende vormen van schriftuur en in de praktijk van de meditatie. Dit maakt hem tot een type wetenschapper dat in het kader van het westers boeddhisme eigenlijk nog maar kort bestaat, de 'scholar-practitioner'. Het gaat hierbij om een onderzoeker die de veel gehoorde tegenstelling tussen theorie en praktijk niet alleen weet op te heffen maar zelfs overstijgt. 'Doen' en 'denken', of het in het kader van het boeddhisme absoluut niet houdbare contrast tussen praktijk en theorie, laat hij achter zich. Hij overstijgt het. Daar zit naar mijn idee zijn belangwekkende bijdrage in dit boek, zijn profilering als 'scholar-practitioner'. Schriftuur, boeken en meditatie vormen geen tegenstelling ten opzichte van elkaar, Ward overstijgt ze dusdanig dat er niet eens meer een brug te slaan valt, omdat de tegenstelling eenvoudigweg is opgeheven, zich niet meer voordoet en misschien wel nooit heeft voorgedaan.

In het eerste hoofdstuk verhoudt Ward zich tot teksten. De

grote belangwekkende teksten komen naar voren en Ward neemt ook stelling in zijn betoog dat hij de Boeddha als filosoof wil beschouwen. Dat is een forse stellingname omdat 'denken louter om reden van het denken' niet erg Aziatisch is. Een gedachtesysteem moet leiden tot verlossing. Dat geldt voor het complete Indiase denken waaruit het boeddhisme is ontstaan. Filosofie als zodanig is wederom een westers begrip. Toch maakt Ward deze keuze en hij weet dat te verwantwoorden. In zijn betoog schroomt hij niet grote lijnen uiteen te zetten. Hierdoor worden oudere en moderne boeddhistische denkers en de commentaren die moderne met name Tibetaanse leraren op ouder werk hebben gegeven geïntegreerd. De preek van de Boeddha in Sarnath komt aan de orde, het werk van Nagarjuna en eveneens het pad van de Bodhisattva zoals verwoord door de mahayana-denker Shantideva. Telkens zijn er de reflecties van Wards Tibetaanse leraren en van Ward zelf. Aldus worden de kaders gegrondvest waarmee hij vervolgens verder gaat.

Na deze gedegen kadering neemt Ward het woord als filosoof. Als filosoof is hij enerzijds doordrenkt van het westers gedachtegoed, maar hij gaat ook de discussie aan met Azië. Hij begint al met de ferme uitspraak: 'de Boeddha is een filosoof'. Dat creëert helderheid ten aanzien van zijn keuzen. Het boeddhisme roept volgens Ward op tot een vertaling naar een sociaal leven, tot een menswaardige ethiek. Het ligt in de aard van de dharma-beoefening egocentrisme op te geven. In deze gedachtingen zien we de filosoof Ward tot zijn recht komen. De Boeddha is in zijn ogen een rebel die in opstand komt tegen gangbaar gemeengoed van zijn tijd en er alternatieven voor biedt. Zonder overdrijving is te stellen dat ook Ward zich hier een rebels denker toont als hij oproept tot onthaasting en dat combineert niet met stilzitten, maar juist met actie. Maar hierbij is de inzet van de actie van primair belang: wat doet de mens met al die actie? Wat is de intentie? Vele denkers komen hier voorbij: Kierkegaard, Thich Nhat Hanh, Levinas, de grote psychiater Edel Maex, Jon Kabat-Zinn die de inmiddels veel beoe-

fende mindfulness ontwikkelde, om er maar een paar te noemen. Het is met name in deze hoofdstukken nadat de kaders zijn uitgeschreven dat de filosoof Ward Vandepitte tot zijn recht komt. Ik kan doorgaan met mijn betoog, maar hier houd ik op. Nu is het aan de lezer van *De lach van de Boeddha* een verstandhouding aan te gaan met de Boeddha, het boeddhisme, het werk van Ward en de vele denkers die hem hebben geïnspireerd tot het schrijven van zijn betoog...

Prof.dr. Paul van der Velde
Hoogleraar Aziatische religies, Sanskriet en Hindi
Radboud Universiteit Nijmegen
Nederland

Hoe dit boek ontstond

Dit boek beschouw ik als een het tussentijds resultaat van een – in mijn ogen – lange reis van persoonlijke groei. Daarvoor ben ik schatplichtig aan de rijkdom van zowel de boeddhistische als westerse filosofie. Van kinds af aan was er iets in mij dat me aanporde om na te denken over de zin van het leven; soms iets te diep (lacht). De eerste herinneringen die ik hiervan heb, gaan terug tot in mijn puberteit en daarvoor. Toen ik ongeveer zes jaar was, zat er een – in mijn ogen – stokoude man naast ons huis. Op dat stukje grond verzorgde hij bijna dagelijks zijn moestuin. Ik kroop dan door de haag en vroeg hem of hij geloofde in God en hoe die laatste zijn bestaan te rechtvaardigen was als we Hem nooit kunnen zien. Al vroeg was ik gevoelig voor het – in mijn ogen – onaannemelijke van metafysische waarheden. Toen ik ongeveer veertien jaar was praatte ik met mijn moeder over, in mijn perceptie, primitieve emoties (kwaadheid en dergelijke). Hiermee ontdekte ik gevoelig te zijn voor het lijden dat zich in ons leven afspeelt, en hoe we dit zelf vaak creëren. Kwaadheid en andere negatieve emoties leken me iets onwaars te hebben, primitief en onwezenlijk.

Niet veel later had ik mijn eerste, zoals ik het graag zelf noem, pseudo-boeddhistische ervaring. Bij toeval hoorde ik in een radio-interview iemand gepassioneerd praten over een radicaal nieuw idee waarvan hij had gehoord. De geïnterviewde man sprak over het *butterfly effect*: een theorie die vertelt dat alles in de wereld causaal verbonden is. Een bekend voorbeeld is dat